MARKAZIY OSIYODA “YASHIL DIPLOMATIYA”: EKOLOGIK XAVF-XATARLAR VA IQLIM O‘ZGARISHINI KELTIRIB CHIQARUVCHI TAHDIDLAR

Boltiboyeva Ozoda Abdukarim qizi
O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Xalqaro jurnalistika fakulteti,
sotsiologiya yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqlim o‘zgarishi sharoitida Markaziy Osiyoda ekologik xavfsizlikni ta’minlash va yuzaga kelayotgan ekologik muammolarni hal qilishda “yashil diplomatiya”ning o‘rni yoritiladi. Shuningdek, O‘zbekiston va boshqa mintaqa davlatlarining ekologik muammolarni birgalikda hal etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda atrof-muhitni muhofaza qilish borasidagi sa’y-harakatlari ko‘rib chiqiladi. Bundan tashqari, Orol dengizining qurishi oqibatlarini kamaytirish va ushbu muammoni bartaraf etishda davlatlararo hamkorlikning ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: yashil diplomatiya, Markaziy Osiyo, ekologiya, ekologik xavfsizlik, iqlim o‘zgarishi, Orol dengizi, O‘zbekiston tashqi siyosati, yashil iqtisodiyot, suv va yer resurslari.

Abstract: This article examines the role of green diplomacy in ensuring environmental security and addressing emerging environmental challenges in Central Asia amid climate change. It considers the efforts of Uzbekistan and other countries in the region to address environmental problems jointly, expand the use of renewable energy sources, and protect the environment. The article also highlights the importance of interstate cooperation in reducing the consequences of the Aral Sea's desiccation and addressing related challenges.

Keywords: green diplomacy, Central Asia, ecology, environmental security, climate change, Aral Sea, Uzbekistan's foreign policy, green economy, water and land resources.

Аннотация: В статье рассматривается роль «зелёной дипломатии» в обеспечении экологической безопасности и решении возникающих экологических проблем Центральной Азии в условиях изменения климата. Освещаются совместные усилия Узбекистана и других стран региона по решению экологических проблем, расширению использования возобновляемых источников энергии и охране окружающей среды. Также

DOI: 10.5281/zenodo.24284554

подчёркивается значение межгосударственного сотрудничества в снижении последствий высыхания Аральского моря и решении связанных с этим проблем.

Ключевые слова: зелёная дипломатия, Центральная Азия, экология, экологическая безопасность, изменение климата, Аральское море, внешняя политика Узбекистана, зелёная экономика, водные и земельные ресурсы.

Bugungi kunda iqlim o‘zgarishi va ekologik muammolar xalqaro munosabatlarning muhim masalalaridan biriga aylandi. Haroratning keskin ko‘tarilishi, suv resurslarining kamayishi, muzliklarning erishi, cho‘llanish va tabiiy muvozanatning buzilishi nafaqat atrof-muhitga, balki davlatlarning iqtisodiy rivojlanishi, aholining turmush darajasi hamda mintaqaviy xavfsizligiga ham ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, Markaziy Osiyoda ushbu jarayonlarning oqibatlari yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Mintaqada suv tanqisligi, yerlarning sho‘rlanishi, Orol dengizining qurishi hamda Amudaryo va Sirdaryo suvlaridan foydalanish bilan bog‘liq masalalar dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasida ham Markaziy Osiyodagi ekologik muammolarni hal etishda mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish zarurligi ta’kidlanadi [1]. Bunday sharoitda “yashil diplomatiya”ning ahamiyati ortib bormoqda. U ekologik muammolarni davlatlararo kelishuvlar, qo‘shma loyihalar va iqtisodiy hamkorlik orqali hal etishga qaratilgan. Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun yashil diplomatiya atrof-muhitni muhofaza qilish bilan birga, o‘zaro ishonchni mustahkamlash va barqaror rivojlanishni ta’minlash vositasi ham hisoblanadi [2].

“Yashil diplomatiya” – xalqaro munosabatlarda ekologik muammolarni siyosiy, iqtisodiy va gumanitar vositalar orqali hal etish, tashqi siyosatda atrof-muhitni muhofaza qilishga ustuvor ahamiyat berishga qaratilgan faoliyatdir [4].

Markaziy Osiyoda yashil diplomatiyaning dolzarbligi, avvalo, suv va yer resurslari bilan bog‘liq. Amudaryo va Sirdaryo havzalaridagi suvdan foydalanish bir nechta davlatning manfaatlariga ta’sir ko‘rsatadi. Suvga bo‘lgan ehtiyoj ortib borayotgan sharoitda qishloq xo‘jaligi, energetika va aholining kundalik ehtiyojlarini qondirish muhim vazifaga aylanadi. Bunday vaziyatda davlatlar o‘rtasida ochiq muloqot olib borish, ma’lumot almashish, qarorlarni kelishilgan holda qabul qilish va xalqaro bitimlarni amalga oshirish alohida ahamiyat kasb etadi. Iqlim o‘zgarishi tog‘ muzliklarining qisqarishi, qurg‘oqchilik xavfining ortishi va yerlarning degradatsiyasi kabi jarayonlarga ham ta’sir ko‘rsatadi. Bu holatlar ekologik muammolardan tashqari iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarni ham keltirib

chiqarishi mumkin. Shu sababli yashil diplomatiya mavjud muammolarni bartaraf etish bilan cheklanmasdan, kelajakdagi xavflarni oldindan baholash va ularning oldini olishga ham e’tibor qaratishi lozim [1]. Uning samaradorligi qabul qilingan kelishuvlarni moliyaviy va texnologik jihatdan qo‘llab-quvvatlashga ham bog‘liq.

So‘nggi yillarda Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvlarida suv resurslaridan oqilona foydalanish, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda. “Markaziy Osiyo uchun yashil kun tartibi” kabi tashabbuslar ushbu yo‘nalishdagi hamkorlikni rivojlantirish va umumiy yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi [2].

Hamkorlikning asosiy yo‘nalishlaridan biri Amudaryo va Sirdaryo suvlaridan samarali foydalanishdir. Suv tanqisligi bir vaqtning o‘zida bir nechta davlatga ta’sir ko‘rsatgani sababli, suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish, sug‘orish tizimlarini takomillashtirish va o‘zaro manfaatli kelishuvlarga erishish muhimdir [1].

Orol dengizi inqirozi ham mintaqaviy hamkorlikni talab qiladigan dolzarb muammolardan biridir. Dengizning qurishi natijasida yuzaga kelayotgan chang va tuz bo‘ronlari tabiatga ham, inson salomatligiga ham zarar yetkazmoqda. Shu bois Orolni qutqarish xalqaro jamg‘armasi doirasidagi hamkorlik, Orolbo‘yida daraxt ekish, qurigan dengiz tubini ko‘kalamzorlashtirish va hududdagi ekologik vaziyatni yaxshilashga qaratilgan tashabbuslar muhim ahamiyatga ega [1].

O‘zbekiston Markaziy Osiyoda ekologik muammolarni hal etish va yashil diplomatiyani rivojlantirishga alohida e’tibor qaratmoqda. Mamlakatda ekologik vaziyatni yaxshilashga qaratilgan turli tashabbus va islohotlar amalga oshirilmoqda. Shulardan biri – “Yashil makon” umummilliy loyihasi. Ushbu loyiha doirasida daraxt ekish, yashil maydonlarni kengaytirish va ekologik muhitni yaxshilash bo‘yicha ishlar olib borilmoqda. Shuningdek, Orolbo‘yida qurigan dengiz tubini ko‘kalamzorlashtirish orqali chang va tuz bo‘ronlari ta’sirini kamaytirishga intilinmoqda [4].

O‘zbekiston xalqaro tashkilotlar bilan ekologik masalalarda hamkorlik qilib, iqlim o‘zgarishi, suv tanqisligi va cho‘llanishga qarshi kurashish bo‘yicha tashabbuslarni ilgari surmoqda. Energetika sohasida quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish ham mamlakatning ekologik barqarorlikka erishish yo‘lidagi muhim qadamlardan biridir[2]. Bunday chora-tadbirlarning natijadorligi ularning izchil amalga oshirilishi, ilmiy yondashuv va mintaqaviy sheriklik bilan chambarchas bog‘liq.

Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoda suv tanqisligi, ekologik muammolar va tabiiy ofatlar xavfining ortishi, shuningdek, harorat rejimining o‘zgarishiga sabab

bo‘lmoqda. Ushbu jarayonlar qishloq xo‘jaligi, aholi salomatligi, oziq-ovqat xavfsizligi va iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Muammolarni kamaytirish uchun suv resurslarini oqilona boshqarish, jumladan, tomchilatib sug‘orish texnologiyalarini keng joriy etish; quyosh va shamol kabi qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish; Orolbo‘yi hududini ekologik tiklash; aholining ekologik savodxonligini oshirish va davlatlararo hamkorlikni kuchaytirish zarur. Yoshlarni ilmiy va amaliy ekologik loyihalarga jalb etish ham uzoq muddatli natijalarga erishishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyoda iqlim o‘zgarishi va ekologik muammolarni bartaraf etish davlatlarning hamjihatlikdagi harakatlarini talab qiladi. Suv tanqisligi, Orolbo‘yi muammosi va cho‘llanish tabiatga, iqtisodiyotga hamda aholi salomatligiga ta’sir ko‘rsatmoqda. Bunday sharoitda yashil diplomatiya davlatlar o‘rtasidagi muloqot va hamkorlikni kuchaytirish, muammolarga birgalikda yechim topish uchun muhim vosita hisoblanadi.

O‘zbekiston va boshqa mintaqa davlatlari suvni tejash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda Orolbo‘yi hududini ekologik tiklash bo‘yicha hamkorlikni yanada rivojlantirishi zarur. Ekologik xavfsizlikni ta’minlash faqat davlatlarning vazifasi emas: bu jarayonda fuqarolarning ham ishtiroki muhim. O‘zaro hamjihatlik va mas’uliyat kuchaysa, kelajak avlodlar uchun sog‘lom atrof-muhitni saqlash imkoniyati ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev, Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. –T.: O‘zbekiston, 2021.

2. Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvlari doirasida qabul qilingan hujjatlar va deklaratsiyalar.

3. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqlim o‘zgarishi to‘g‘risidagi doiraviy konvensiyasi materiallari. https://unfccc.int/.

4. Karimov, A. “Xalqaro munosabatlarda ‘yashil diplomatiya’ning shakllanishi” // Siyosiy fanlar jurnali. – T., 2023.